

Asia: VN/16121/2020

Valtakunnallinen jätesuunnitelma vuoteen 2027 - kierrätyksestä kiertotalouteen

Visio (luku 2)

Voitte kirjoittaa kommenttinne alla olevaan tekstikenttään

Jätesuunnitelmassa on kattavasti kuvattu Suomen jätehuollon nykytilaa ja sen tulevaisuudennäkymiä vuoteen 2027. Jätesuunnitelman visio on kiertotalouden näkökulmasta oikeansuuntainen. Kiertotalous tarjoaa ratkaisuja, joilla voidaan vähentää painetta neitseellisten luonnonvarojen käyttöön, ja joilla voidaan hillitä kulutuksen ja tuotannon ympäristövaikutuksia. Tämä on hyödyllistä pitää jätesuunnitelman ja koko toimialan kantavana teemana.

Tavoite yhdyskuntajätteen 57 % kierrätysasteesta on hyvä. Tätä varten on selvennettävä, miten yhdyskuntajätteen kierrätysaste lasketaan. Jätesuunnitelman tavoitteista yhdyskuntajätteen sisältämän biojätteen 65 % kierrätysaste voi olla haasteellinen. Kiertotalouden näkökulmasta toimenpiteet tulisi tähdätä toimialoihin, jotka kuluttavat merkittäviä määriä luonnonvaroja: rakentaminen, prosessiteollisuus, ruokaketjut. Tästä näkökulmasta jätesuunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet kohdentuvat kohtalaisesti oikeisiin kategorioihin.

Suunnitelmassa on hyvin tuotu ilmi, että valtionhallinto ei pysty toteuttamaan tavoitteita yksin, vaan tarvitaan toimijoiden, tuottajayhteisöjen ja muiden tahojen toimia niiden saavuttamiseksi. Osa tavoitteista edellyttää ELY-keskuksen näkökulmasta uutta lainsäädäntöä toteutuakseen

Keräysjärjestelmät, laitospasiteettitarve ja sijoittumisperusteet (luku 3)

Voitte kirjoittaa kommenttinne alla olevaan tekstikenttään

Pakkausjätteen kierrätys on ELY-keskuksen näkökulmasta lähtenyt hyvin käyntiin. Kuntien palautteen perusteella Rinki Oy:n keräyspisteitä tarvitaan kuitenkin lisää, ja asiaan olisi syytä kiinnittää huomiota myös Valtsussa. Riittävän keräysverkoston tulee olla kansalaisten käytössä.

Kapasiteettiarvioissa on tarpeen huomioida, että niissä voi olla alueellisia eroja. Esimerkiksi Varsinais-Suomen ELY-keskuksen alueella omat alueelliset tavoitteet ovat olleet korkeammat jo aiemmin. Tiettyjen, suunnitelmassa mainittujen jätejakeiden (mm. mineraaliviljat jne.) käsittelyn alueellista tai valtakunnallista nykytilaa olisi tarpeen selvittää, sillä siihen liittyy tällä hetkellä epäselvyyksiä.

Kaavoitus on tärkeämpi tekijä jätteenkäsittelylaitosten sijoittumisessa kuin mitä suunnitelmassa todetaan. Koska ympäristöluvanmukaista toimintaa ei voida sijoittaa asemakaavan vastaisesti ja maakuntakaavan tai yleiskaavan alueilla on katsottava, ettei toiminnan sijoittaminen vaikeuta alueen käyttämistä kaavassa varattuun tarkoitukseen, on kaavoitus ratkaisevassa roolissa kun pohditaan jätteenkäsittelylaitosten sijoittumista. Käytännössä ympäristöluvanvaraisten laitosten sijoittumisen ohjaaminen ympäristövaikutusten arvioinnin yhteydessä tai lupaprosessissa ei enää ole merkittävää, vaan sijoittuminen on ratkaistu jo aikaisemmin. Kaavoituksen tärkeys ei koske pelkästään uusia jätteenkäsittelylaitoksia, vaan myös jo olemassa olevia laitoksia. Valitettavan usein kunnat kaavoittavat asutusta tai muuta häiriintyvää toimintaa liian lähelle olemassa olevia jätteenkäsittelylaitoksia, joista seuraa ristiriitoja asukkaiden ja laitosten ympäristövaikutusten kanssa. Käytännössä tämä rajoittaa jätteenkäsittelylaitoksen toimintaa ja pahimmassa tapauksessa estää toimintaan suunnitellut muutokset, joilla voitaisiin edistää kiertotaloutta ja materiaalitehokkuutta.

Kansallisen kiertotalousohjelman toteuttaminen on käynnistynyt ja jätesuunnitelmassa on tunnistettu rajapinta kiertotalousohjelman kanssa. Monet jätesuunnitelman toimenpiteet ovat kriittisiä kiertotalousohjelman toteuttamisen kannalta. Tästä syystä on tärkeää tiedostaa ohjelmien välinen rajapinta ja että myös niiden toteutus tapahtuu ns. käsi kädessä.

Tavoitteet ja toimenpiteet (luku 5)

1. Tiedon oikeellisuus ja digitaalisuus

Jäte- ja tuotetietojen oikeellisuus ja digitaalisuus sekä jätteen synnyn ehkäisyn yleiset toimenpiteet tulevat työllistämään ELY-keskusten valvoja merkittävästi. Kiertotalouden edistäminen on välttämätöntä, mutta toistaiseksi siihen varattu henkilöresurssia on hyvin vähän. Tämän hetken tiedon mukaan vain kahdessa ELY-keskuksessa on täysipäiväisesti kiertotalouden kehittämistyöhön keskittyvä asiantuntija. Kiertotalouden asiantuntijoita tulisi olla jokaisessa ELY-keskuksessa ja tehtävän hoitoon tulisi varata rahoitus, jotta tehtävät ovat vakinaisia.

Materiaalitoria tulisi tehdä tunnetummaksi ja parantaa sen hyödyntämisastetta. Olisi tarpeen selvittää, kuinka eri viranomaistahot voisivat systemaattisesti suositella sen käyttöä soveltuissa tilanteissa.

Toimenpide 1.1: Jäte- ja tuotetietojärjestelmän tiedon hyödynnettävyyden, seurannan ja käytettävyyden parantaminen on ELY-keskuksen valvonnan näkökulmasta erittäin merkittävä toimenpide.

Toimenpide 1.4: Jäte- ja tuotetietopalvelu auttaa jätekuskiensa saamisessa rekisteriin mutta muutoin toimenpiteestä ei välttämättä ole merkittävää apua.

Toimenpiteet 1.8 ja 1.9: Raportointia, kirjanpitoa ja luokittelua koskevat muutokset tulevat lisäämään valvojien työtä oleellisesti, mikä herättää huolta resurssien riittävyydestä. Muun valvonnan lisäksi jätetietojen oikeellisuuden varmistamiseen tulee varata ainakin Valtsun alkuvuosina riittävästi resursseja ELY-keskuksille. Myös kuntien valvomien laitosten jätetietojen saamiseksi YLVAn tulee varata kunnille resursseja ja ohjausta, jotta tiedot ovat käytettävissä ja niiden oikeellisuus varmistetaan

2. Jätteen synnyn ehkäisyn yleiset toimenpiteet

Jätteiden vähentäminen tulisi toimentasuunnitelmassa nostaa suurempaan rooliin. Tällä hetkellä suunnitelman painopiste on kierrätyksessä ja uusiokäytössä. Suunnitelman visio tähtää jätteiden määrän vähenemiseen nykyisestä mutta riittävästi konkreettisia tapoja tämän saavuttamiseksi ei ole esitetty. Jätteen synnyn ehkäisemiseksi esitetyissä toimenpiteissä puhutaan kestävydestä, kierrätyksestä ja tehokkuudesta, mutta varsinainen jätteen määrän vähentäminen jää suunnitelmassa vähäisemmälle huomiolle. Joidenkin toimenpiteiden kohdalla keskustelua sekoittaa käsitteen kiertotalous käyttäminen kierrätyksen synonyyminä. Kiertotalous merkitsee koko elinkaaren aikaista hallintaa, ei vain jätteiden käsittelyä tai kierrätystä.

Materiaalitehokkuusopas on hyvä ja toiminnanharjoittajille lähetettävä kysely sisältää oikeita asioita. Materiaalitehokkuuden valvontateemaan liittyvän kyselyn lisäksi olisi tärkeää lisätä esimerkiksi ympäristöluvan tarkastuskäynneillä avointa keskustelua kiertotaloudesta toiminnanharjoittajien kanssa, jotta voidaan paremmin ymmärtää toimialan tapahtuvaa kehitystä, siihen liittyviä riskejä sekä näkökulmia ja tukea toimialojen muutosta.

Toimenpide 2.1: Green deal-sopimukset ovat kannatettavia, sillä ne kannustavat saamaan parempia tuloksia, mutta niiden vaikutuksia tulisi selvittää: mitä niillä on saavutettu verrattuna aloihin, joilla niitä ei ole?

Toimenpide 2.14: EoW-menettelyjen kehittäminen on tärkeää. EoW-menettelyistä on tullut kritiikkiä toiminnanharjoittajilta. Palautteessa tuodaan ilmi tarve selkiyttää EoW-prosessia, lisätä siihen liittyvän viranomaistoiminnan läpinäkyvyyttä, parantaa päätöksenteon kriteeristöä ja monin tavoin yhtenäistää menettelyä alueellisesti ja tehdä siitä ennustettavampi. EoW-hakemukset ovat yrityksille isoja investointeja ja niissä korostuu varhain aloitetun dialogin tärkeys.

Toimenpide 2.15: Toimenpiteessä on huomioitava, että jätelaki sallii yhteistyöryhmän asettamisen yhdessä useamman ELY-keskuksen toimesta. Etelä- ja Länsi-Suomen alueella on päädytty perustamaan 2 kpl ELY-keskusten yhteisiä yhteistyöryhmiä.

Toimenpide 2.8: Rakennusten perustamisessa, teissä ja muussa maarakentamisessa sijoittamispaikka vaikuttaa materiaalin kulutukseen. Kun perustamisolosuhteet ovat hyvät, tarvitaan vähemmän materiaaleja, esimerkiksi vältetään paalutusta ja kuivatusta. Rakennusten sijaintiin voidaan ja tulee vaikuttaa kaavoituksella.

3. Yhdyskuntajätteet

Toimenpiteet 3.1-3.4 ovat kiertotalouden edistämisen näkökulmasta erittäin merkittäviä. Suomessa on vain vähän taloudellista ohjausta kiertotalouden vauhdittamiseen. Pitkällä tähtäimellä tuotepolitiikan ja ohjauksen tulisi johtaa myös kierrätyksen tarpeen vähenemiseen siten, että tuotteet ovat kauan toimivia ja korjattavissa. Käyttöikä on yksi tärkeimmistä kuluttajatuotteen kestävyteen vaikuttavista ominaisuuksista. Ympäristötehokkuutta tulisikin tältä pohjalta tarkastella nykyistä enemmän toimialakohtaisesti elinkaarinäkökulman avulla.

Kunnille tulisi konkretisoida kiertotalouden merkitystä nykyistä laajemmin. Kiertotalouden kehittämistyössä kesto-ongelmana on käsitteen monitulkintainen ymmärrys.

Toimenpide 3.11: Jätehuollon hintaohjaus kierrätykseen kannustavaksi on erittäin kannatettava toimenpide mutta se vaatii jätehuoltomääräysten muutoksen. Kunnallista päätöksentekoa helpottamaan tulisi hintaohjausta koskevat mahdollisuudet kirjata selkeästi lainsäädäntöön.

Toimenpide 3.2: Ekosuunnitteludirektiiviin vaikuttaminen on erittäin tärkeä toimenpide. Elinkaariajatteluun perustuva uudistus helpottaa niin yritysten kuin valtionhallinnon asiantuntijoiden työtä, jos eri tuotteiden ja palvelujen kestävyttä kuvaavat tiedot ovat paremmin saatavilla, vertailukelpoisia ja useita vaikutusluokkia kattavia.

Toimenpide 3.4: "Kehitetään erilaisille toimijaverkostoille, yhteisöille sekä julkisille yksiköille soveltuvia yhteiskäyttömalleja, mahdollisesti myös kaupallisia sovelluksia ja palvelukonsepteja" on vaarassa jäädä liian abstraktille tasolle. Toimenpide olisi järkevää kohdentaa sellaiselle toimialalle, jolla on tunnistettu potentiaalia "kaupallisten sovellusten ja palvelukonseptien" saralla, ja jolla esimerkiksi ympäristövaikutusten tai jätteen määrän osalta on erityistä painetta toiminnan kehittämiseksi.

Toimenpide 3.5: Nykyiset jätteenkäsittelylaitokset eivät pääosin pysty omissa tiloissaan tekemään sekajätteen lajittelulaitoskäsittelyä ennen energiahyötykäyttöä, vaan toimenpide edellyttää uutta ns. väliporrasta. Toimenpiteen toteuttaminen lähivuosina ei siis välttämättä ole realistista lainsäädännön, investointipäätösten, lupien ja rakentamiseen kuluvan ajan puitteissa.

Toimenpide 3.7: Varsinais-Suomen ELY-keskuksen osalta alueellisissa jätteen ehkäisy- ja kierrätystavoitteissa ollaan valtakunnallisia tavoitteita edempänä.

Toimenpide 3.9: Kuntien palvelun tuottajina käytetään edelleen paljon rekisteröitymättömiä kuljettajia eli toimenpide vaatii paljon tiedotustyötä. Asiaa ei vielä kukaan huomioida riittävästi kuljetuspalveluiden kilpailuttamisessa.

4. Pakkausjätteet

-

5. Kertakäyttöisten muovituotteiden vähentäminen

-

6. Biohajoavat jätteet

Suunnitelma esittää lisäkapasiteetin tarvetta biokaasulaitoksille runsaasti maataloutta ja elintarviketeollisuutta käsittävälle alueelle. Tavoite koskee erityisesti Varsinais-Suomea ja Satakuntaa. Valtaosa biologisen käsittelyn lisätarpeesta tulee suunnitelman mukaan olemaan mädätystä.

Biologisen käsittelyn osalta on tärkeää huomata, että biokaasutus on vain yksi jalostusporras biopohjaisten materiaalien hyödyntämisessä. Suunnitelmassa tulisi vahvemmin korostaa asian tarkastelua kokonaisuutena: biomassojen keräys- ja käsittelykustannuksiin suhteutettu biokaasutus energian talteenottoa varten, jatkojalostus ravinteiden ja hiilen hyödyntämiseksi. Prosessointi mädätyksen jälkeen on lähes aina tarpeen.

Suunnitelma tähtää kierrätyslannoitevalmisteiden käytön lisääntymiseen ja neitseellisistä raaka-aineista valmistettujen lannoitevalmisteiden käytön vähentämiseen, minkä tukemiseksi on esitetty monia toimenpiteitä. Tavoite on kiertotalouden näkökulmasta oikeansuuntainen. Kierrätyslannoitteisiin liittyvien toimenpiteiden suhteen olisi tarpeen miettiä, ovatko markkinavetoiset toimenpiteet maatalouden tukipolitiikan kehittämiseen tähtääviä toimenpiteitä tehokkaampia (esimerkiksi, laatulannoitejärjestelmien ja lannoitevalmisteiden tuotekehitysten edistäminen). Lannoitteiden hinnat ovat nousseet merkittävästi ja kysyntää varmasti riittäisi, mikäli vain lannoitteet olisivat käytettävässä muodossa.

Toimenpide 6.16: Toimenpide on kannatettava, lietteen sisältämät ravinteet olisi tärkeää saada kiertoon eli hyötykäyttöön.

Toimenpide 6.2: Tärkeää huomioida, että jätelain muutos vaikuttaa toimenpiteeseen.

7. Sähkö- ja elektroniikkalaiteromu

Toimenpide 7.1: Tuottajayhteisöjen kanssa olisi tarpeellista suunnitella laitteiden keräys siten, että ne säilyvät ehjänä mahdollista uudelleenkäyttöä varten. ELY-keskuksen käsityksen mukaan SER-jätteen uudelleenkäytön esteenä on SER-jätteen toimittaminen laitoksille sekakuormina. Mahdollisesti uudelleenkäytettävät laitteet voivat hajota kuormausvaiheessa. Tähän tulisi löytää parempia toimintatapoja. ELSU-alue on laatinut valvojille oppaan SER-jätteen valvonnasta.

Toimenpide 7.14: Jätesuunnitelmassa tulisi korostaa akkujen erilliskeräyksen tiedonjakoa ja laajuutta, jotta akkujätettä ei päädy muiden jakeiden joukkoon ja haitalliset aineet saataisiin pois.

Toimenpide 7.15: SYKE valvoo kansainvälisiä jätesiiroja mutta sitä ei ole mainittu toimenpiteen vastuutahona.

8. Rakentamisen jäte

Toimenpide 8.10: Puurakentamista pyritään edistämään Suomessa merkittävästi. Vaikka puujätteen osuus on toistaiseksi vain 2.5 % rakennusjätteestä, sen kierrättämiseen liittyy jo nyt ongelmia. Puurakentamisen kasvu edellyttäisi konkreettisia toimenpiteitä ongelman ratkaisemiseksi.

Toimenpide 8.1: Toimenpiteessä tulisi selvittää, onko kyse maankaatopaikkojen sulkemisesta tai niiden verottamisesta? Tämä edistäisi ylimääräisen maa-aineksen hyödyntämistä, kunhan maa-aines on puhdasta jätteistä ja haitta-aineista.

Toimenpide 8.14: Uusiomateriaalien käytön vaatiminen on varsin hankalaa, koska julkinen hankintayksikkö ei voi määrittää käytettävää uusiomateriaalia suorasti tarjouspyyntöasiakirjoissa. Tämä johtaisi veloitteeseen luvittaa kaikki mahdolliset materiaalit etukäteen, riippumatta niiden käytön toteutumisesta kyseisessä kohteessa. Aiheutuva kuormitus myös lupa- ja valvontaviranomaiselle olisi todennäköisesti melko suuri.

Toimenpide 8.15: Saadut kokemukset ylijäämämaiden ja rakentamisen jätemaiden koordinaattorin nimeämisestä ovat tosiaan hyviä. Ongelmia tosin tuntuu aiheuttavan joillain seuduilla kunnallisten toimijoiden liiketoimintatavoitteet, jolloin ylijäämämaiden koordinointi ja massojen luonnollinen kierrätys pyritään ohjaamaan tarpeettomastikin näiden kautta (vrt. purkujätteen välivarastointi) eikä pyritä pelkästään materiaalivirtojen tehokkaaseen reitittämiseen ja tasapainon synnyttämiseen.

Toimenpide 8.16: Tilaa tarvitaan erilaisten maakerrosten ja kasvualustojen lajitteluun (tarkennus toimenpiteeseen).

Toimenpide 8.18: In-situ puhdistusmenetelmät kestävät vuosia eli ne eivät sovellu kohteisiin, joissa rakentamisen tai muun syyn takia puhdistamisella on kiire. Jos halutaan vähentää maaperän

kunnostamisesta aiheutuvaa maamassojen vaihtoa, tulisi kehittää riskinarviomenetelmiä: aiheutuuko haitta-aineista todellista vaaraa ympäristölle tai terveydelle? Voidaanko riskejä vähentää riittävästi esimerkiksi kunnostamalla vain maaperän pintaosa? Miten asiasta tulisi viestiä maanomistajille?

Toimenpiteeseen 8.3 oheinen lisäys: Mahdollistetaan purkumateriaalin nopea kelpoisuudenosoitus purkupaikalla, jotta purkamalla uusiokäyttöön saatavat materiaalit voitaisiin sijoittaa uuteen käyttökohteeseensa ilman tilaa ja aikaa vaativaa välivarastointia sekä siitä johtuvasta tarpeettomasta kuormauksesta ja kuljetuksesta aiheutuvia päästöjä.

Toimenpide 8.4: Betonimurskeen EoW-asetus helpottaa osaltaan toimenpiteen taustalla olevaa ongelmaa.

Rakentamisen jätteiden osalta myös vanhojen rakennusosien (mm. ikkunat, ovet, helat jne.) kierrätys on vanhojen rakennusten korjauksessa jo aivan tätä päivää. Tätä käytäntöä olisi hyvä saada laajennettua, haasteellisuudestaan ja vaatimuksistaan huolimatta. Rakennustyömailla roskalavalle päätyy myös uusia rakennusosia, jos tehtaalta on tullut esimerkiksi väärän kokoisia ovia tai kalusteita; niitä ei valitettavasti usein ehditä/pystytä kierrättämään. Kierrätystä varten ei ole varastotilaa tai tahoja, jotka kierrätyksen hoitaisi. Nämä rakennusosat pitäisi jotenkin saada kiertoon.

Maahan upotetaan valtavasti muovia – patolevyt, eristeet, salaojat, rummut, suodatinkankaat... Jakavan kerroksen voisi palauttaa tie- ja piharakentamiseen. Kiviainesta menee silloin enemmän, mutta saadaan kestävämpi rakenne eikä tarvita suodatinkangasta.

Seuranta (luku 7)

Voitte kirjoittaa kommenttinne alla olevaan tekstikenttään

Jätesuunnitelman indikaattorit on oltava yksiselitteisesti saatavilla yhteismitallisina kaikkialta Suomesta. Suunnitelman seurantaindikaattoreiden pitäisi olla niin yksiselitteisiä, että kaikilta alueilta saadaan yhteismitallinen tieto tavoitteiden toteutumisesta.

Luvussa 7 tulisi selventää, mitkä tahot ovat vastuussa indikaattorien valinnassa hyödynnettyjen tietojen keräämisessä. Jos joka vuosi on käytössä eri indikaattorit, tilanne voi sekoittaa ja tuottaa lisätyötä.

Muut suunnitelman osat

Voitte kirjoittaa kommenttinne alla olevaan tekstikenttään

Jäteasetuksen vaatimusten ja jätesuunnitelman tavoitteiden sekä toimenpiteiden tulee olla keskenään linjassa. ELY-keskuksilla on tärkeä rooli toimijoiden yhteensaattamisessa ja yhteistyön lisäämisessä jätesuunnitelman toteuttamiseksi.

Vaikutusarviointi

Voitte kirjoittaa kommenttinne alla olevaan tekstikenttään

Varsinais-Suomen ELY-keskus tulee antamaan vaikutusarvioinnista erillisen lausunnon.

Muuta

Voitte kirjoittaa kommenttinne alla olevaan tekstikenttään

Yleisellä tasolla on tärkeää korostaa, että kaikki kiertotalouden nimissä nykypäivänä tehtävät toimenpiteet eivät automaattisesti ole kestäviä. Kiertotalouteen liittyy systeemistä epävarmuutta. Määritelmien vaihtelevuudesta johtuen olisi tärkeää varmistaa, ja tehdä suunnitelmatasolla selväksi se, että luonnonvarojen käytön vähentäminen ei saa johtaa esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden tai ihmisten hyvinvoinnin heikkenemiseen, vaikka nimellisesti puhuttaisiin kiertotaloudesta.

Taulukko 3 sivulla 47: MARA-ilmoitusten mukaisesti hyödynnetyn jätteen määrää ei ole saatavilla MATTI-/YLVA-tietojärjestelmistä. Järjestelmä vaatii kehittämistä tämän osalta, jotta tiedot saadaan.

Madekivi Olli
Varsinais-Suomen ELY

Tertsunen Paavo
Varsinais-Suomen ELY